

POSTAVENIE TANZÁNIE V MEDZINÁRODNOM SPOLOČENSTVE V KONTEXTE JEJ POLITICKO – GEOGRAFICKÉHO VÝVOJA

Anton Fogaš¹, Dagmar Lantajová²

1 Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky, e-mail: anton.fogas@unipo.sk

2 Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a európskeho práva; Filozofická fakulta, Katedra sociológie, e-mail: dagmar.lantajova@truni.sk

Abstract: Tanzania belongs to the East African countries, and it is the second largest one in this region. The aim of the paper is to highlight the basic political-geographical characteristics of this country, to point out its importance and position in the region as well as within the international community, to identify areas in which mutual Slovak-Tanzanian cooperation could progress. The creation of Tanzania is connected with the process of decolonization, within which the newly independent states had to come to terms with the legacy left to them by the colonial powers and clear their position within the world community, establish their role within international organizations, namely in the United Nations (UN) or the African Union. Within the framework of international law, they had to deal with the issue of ensuring that of the international agreements concluded before their independence would remain in force. This question was addressed by the first president of Tanzania, Julius Nyerere, and therefore in the article we will try to assess whether the decisions made based on his doctrine still affect the life of the country today. Based on the announcement of the intention of the government of the Slovak Republic to open a diplomatic mission in Tanzania, we will try to find out the reasons such decision is based upon and identify the areas where its activity should be prioritized.

Keywords: Tanzania, East Africa, Zanzibar, Swahili, Nile, Nyerere doctrine, United Nations, diplomatic mission, riparian states, state succession

1 ÚVOD

Vláda Slovenskej republiky (SR) prijala rozhodnutie o otvorení nových zastupiteľských úradov, jedným z nich by malo byť aj Veľvyslanectvo SR v Tanzánii. Vláda vo svojom programovom vyhlásení uviedla, že ekonomickú diplomaciu zaraďuje medzi svoje kľúčové priority a základnou úlohou bude definovanie a systematické a cieľavedomé rozvíjanie účasti slovenských podnikateľských subjektov na európskych a globálnych trhoch. Zároveň zastupiteľské úrady budú vyhľadávať

príležitosti na uplatnenie slovenských podnikov v zahraničí. Podľa spracovaných údajov Veľvyslanectva SR v Keni (teritoriálne príslušné pre Tanzániu) je pre podnikateľské subjekty zo SR najväčší potenciál na spoluprácu v oblasti IT zariadeniach vrátane softvéru, špeciálnej techniky, energetiky (solárna, geotermálna, biomas), výstavbe infraštruktúry (cesty, siete) a vo vodnom hospodárstve. Tanzánia patrí aj k obľúbeným turistickým destináciám. Aj na základe týchto informácií sme sa rozhodli bližšie charakterizovať historicko-politický vývoj Tanzánie a jej predchodcov, jej predstaviteľov a ich vplyv na región a jej aktuálne postavenie tak z pohľadu politickej geografie, medzinárodných vzťahov a medzinárodného práva, ako aj vzájomných vzťahov so SR, pričom zdôrazníme aj jej špecifiká. Dôležité bude zodpovedať aj otázku, či sú nejaké otázky, prípadne oblasti, na ktoré má Tanzánia výrazný regionálny, resp. globálny vplyv a či otvorenie Veľvyslanectva SR v Tanzánii je opodstatnené a či môže prispieť k zvýšeniu vzájomnej spolupráce medzi oboma krajinami.

2 GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA TANZÁNIE

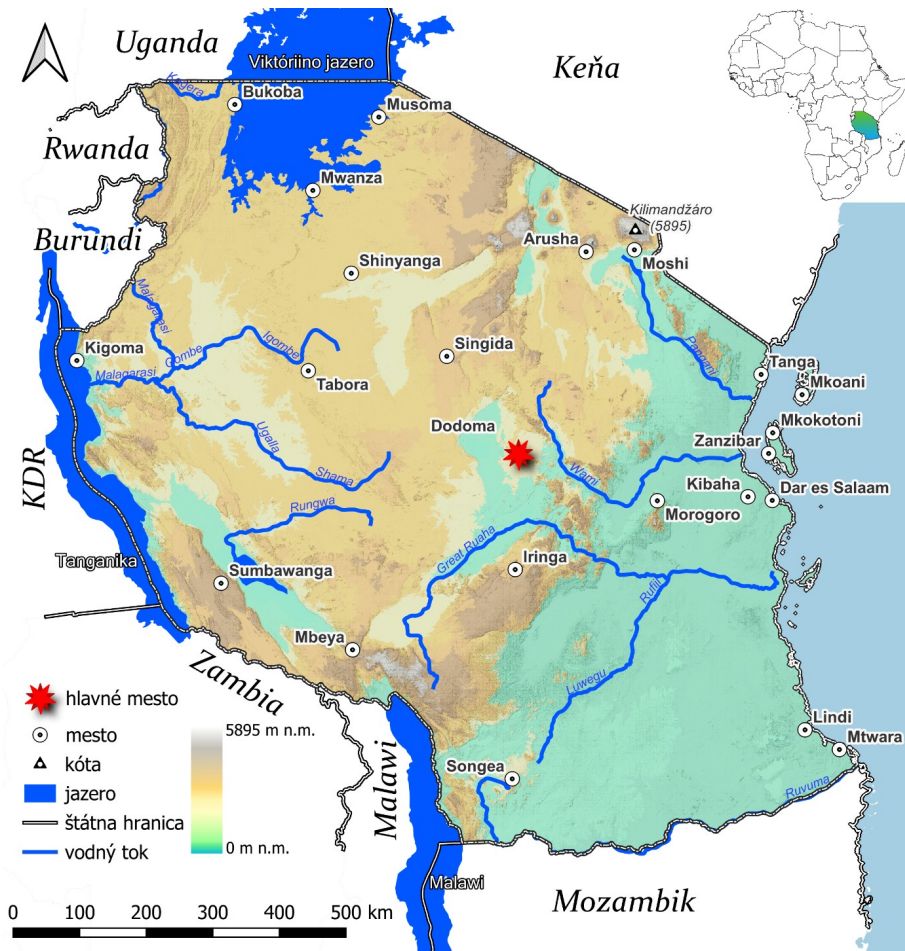
Tanzánia je federatívny štát pozostávajúci z pevninskej Tanzánie (99 % rozlohy a približne aj 99 % obyvateľov) a morského Zanzibaru. Je súčasťou makroregiónu Východnej Afriky. Spolu s Keňou a Ugandou patrí k jadrovému územia tohto makroregiónu. Pri rôznych geografických a štatistických analýzach sa objavujú časté, ale nie všeobecne používané začlenenenia nasledujúcich štátov do tohto makroregiónu: Somálsko, Etiópia, Eritrea, Džibutsko, Južný Sudán, Burundi a Rwanda. O niečo zriedkavejšie sa do neho začleňujú ešte štáty: Sudán, Mozambik, Malawi, Zambia, Zimbabwe, Madagaskar a ostrovné štáty aj závislé územia v Indickom oceáne. Z hľadiska homogenity jednotlivých makroregiónov sa za štáty Východnej Afriky považujú: Tanzánia, Keňa, Uganda, Somálsko, Etiópia, Eritrea, Džibutsko, Južný Sudán, Burundi a Rwanda. V rámci takto definovaného územia sa osobitne vyčleňujú krajiny Afrického rohu: Somálsko, Etiópia, Eritrea a Džibutsko. Päťica štátov zoskupená okolo Veľkých afrických jazier Tanzánia, Keňa, Uganda, Burundi, Rwanda spolu s regiónom Južného Sudánu (začleňovaným niekedy aj k Nílskym štátom) tvorí tzv. EAC (East African Community – Východoafrické spoločenstvo) (Tolmáči, L., Gurňák a Tolmáči, A., 2021).

Tanzánia má rozlohu 947 300 km² a 65 642 682 obyvateľov. Medzi krajinami východnej Afriky jej patrí v obidvoch ukazovateľoch druhé miesto za Etiópiou (1 104 300 km², 116 462 712 obyvateľov). Z hľadiska počtu obyvateľov je na 5. mieste v Afrike a na 24. mieste vo svete (2023) s perspektívou posunu na vyššie pozície s výhľadom do roku 2030 (World Factbook, 2023).

2.1 Prírodné podmienky

Územie tejto východoafrickej krajiny, ktoré je skoro 20 krát väčšie než územie Slovenska, vyplňajú 1 000 – 1 500 m vysoké náhorné plošiny Masaj, Uhehe, Usagara a ďalšie plošiny patriace do rozľahlej Východoafrickej vysočiny rozčlenené

priekopovými prepadlinami, vyplnenými jazerami Natron, Manyara a Rukwa (obr. 1). Na západe a juhozápade ju lemujú pohoria, ktoré sa prudko zvažujú smerom k ďalším jazerám tektonického pôvodu – Tanganika a Malawi. Vulkanické masívy sú neodmysliteľnou dominantou Tanzánie. Na severe je to Kilimandžáro s tromi vrcholmi (Kibo, Mawenzi, Shira). Kibo, najvyšší bod Afriky (5 895 m n. m.) vytvára typický vysokohorský glaciálny reliéf. Z ďalších horských masívov sopečného pôvodu vynikajú Meru (4 567 m n. m.), pohorie Veľkých kráterov, Uluguru, Rungve a iné. Pobrežie Indického oceánu lemuje nížina široká od 30 do 200 km. Súčasťou Tanzánie sú aj ostrovy Zanzibar (1 658 km²), Pemba (984 km²) a Mafia (434 km²). Riečna sieť krajiny je riedka. K najvýznamnejším vodným tokom krajiny patria Rufidži, Ruaha, Pangani a Kagera.

Obrázok 1 Tanzánia – prírodné podmienky. Autor: Š. Koco, Zdroje: Earthdata (2024), Natural Earth (2024)

Výraznejším hydrografickým fenoménom sú jazerá, ktoré zaberajú vyše 5,5 % rozlohy štátu. Najväčšími sú pohraničné jazerá Ukerewe (Viktóriino), Tanganika a Malawi. Vodná energia má v krajine veľký potenciál. V pláne je výstavba vodnej elektrárne J. Nyerereho pri meste Morogoro, hoci sa zatiaľ uprednostňuje „politika“ tepelných elektrární z dôvodu objavov zemného plynu v pevninskej plytčine a importu fosílnych palív zo zahraničia. Podnebie Tanzánie je tropické monzúnové s malými výkyvmi teplôt. Klimatické a hydrografické pomery majú značný dopad na hospodárstvo krajiny (Majer, 1971; Tolmáči, L., Gurňák a Tolmáči, A., 2021). Dominantnými rastlinnými formáciami Tanzánie sú pre značnú časť Afriky typické savany a riedke, svetlé a suché lesy „miombo“. V západnej a severozápadnej časti sú to predovšetkým horské stepi. V horách sa vyskytuje aj niválny stupeň. Pobrežie lemujú mangrovové porasty. Floristickými symbolmi sú akácie, baobaby a vzácne dreviny (eben, teak, fikus). Fauna Tanzánie je zastúpená všetkými východoafrickými druhmi zvierat. V typických safari sú zastúpené žirafy, antilopy, nosorožce, slony, leopardy, gepardy, hrochy a iné. Neodmysliteľnou súčasťou krajiny sú ďalšie živočíchy, vtáky, hady, termity a iné. Tanzánia patrí ku krajinám, ktoré realizujú cieľenú a prepracovanú ochranu prírody.

2.2 Obyvateľstvo

Tanzánia má najväčšiu populáciu vo Východnej Afrike a najnižšiu hustotu obyvateľstva (46,3 obyv./km²). Viac ako tretina obyvateľov žije v mestách. Tanzánia má pestré etnické zloženie, žije tu vyše 130 kmeňov. Najpočetnejší sú Sukumovia, Ňamwezovia, Makondovia, Čagovia, Haovia a Ňakusovia. Okrem nich žijú v krajine aj bantusko-arabskí Svahilci, Masajovia, Irakovia, Angoni, Sandavovia a iní. Približne 1 % obyvateľstva pripadá na ľudí pochádzajúcich z Ázie, Európy a Arabov. Na Zanzibare sú dominantní Afričania hovoriaci svahilčinou, Arabi, Indovia, Európania a ich vzájomní miešanci (Majer, 1971). Dorozumievacími jazykmi sú predovšetkým svahilčina (kiswahili), arabčina a mnoho miestnych jazykov. Svahilčina, ktorá je lingua franca Východnej a Strednej Afriky je síce pôvodom bantuská, ale počas svojho vývoja čerpala aj zo slovnej zásoby arabčiny a angličtiny. Viac ako 60 % populácie mala v roku 2020 menej ako 25 rokov. Najväčšími sídlami sú Dar es Salaam (7,8 mil.), Mwanza (1,3 mil.), Zanzibar (800 000) a Dodoma (262 000), ktorá je hlavným mestom krajiny (World Factbook, 2023). Tanzánia je vhodným príkladom zmeny v religióznej štruktúre obyvateľstva Východnej Afriky. V štáte, ktorý mal v minulosti obyvateľstvo úplne dominantne kresťanské, sa mení jeho zloženie rýchlosťou 0,5 % ročne v prospech moslimskej komunity. Celonárodne sa hlási k islamu v súčasnosti približne jedna tretina obyvateľstva. Väčšinu však tvoria stále kresťania bez denominácie. Silné sú tradičné aspekty prepojenia kresťanstva a tradičných náboženstiev (Tolmáči, L., Gurňák a Tolmáči, A., 2021).

2.3 Hospodárstvo

Tanzánia je typickým africkým subsaharským štátom s výraznou dominanciou poľnohospodárstva. Do HDP Tanzánie však najviac prispieva sektor služieb (42 %),

a to hlavne vďaka cestovnému ruchu a obchodu. Postupne sa v štáte začali prejavovať africké ekonomické črty – veľká štátna zadlženosť, vysoká inflácia, výrazný deficit v zahraničnom obchode apod. Poľnohospodárstvo (23,4 % na HDP) produkuje okrem potravín pre domáce obyvateľstvo aj exportné plodiny (káva, bavlna, sisal, tabak), ako aj plodiny viac pre domácu spotrebu, maniok, kukuricu, bataty, cukrovú trstinu, ryžu, fazuľu, slnečnicové semená a banány. Priemysel (28,6 %) je málo rozvinutý, pričom význam má hlavne ťažobný priemysel. Ťaží sa čierne uhlie, nikel, diamanty a zlato. V pobrežnom šelfe Indického oceánu sa predpokladajú zásoby ropy a zemného plynu, zatiaľ však nie sú potvrdené. Výraznejšiemu rozvoju ekonomiky bráni málo rozvinutá dopravná infraštruktúra. Najdôležitejším dopravným koridorom je cesta z prístavu Dar es Salaam do Zambie, ako aj železnica postavená v 70. rokoch 20. storočia s výraznou pomocou Číny. Na jazerách Ukerewe a Tanganika funguje lodná doprava (Zubriczký, 2009; World Factbook, 2023).

Z hľadiska medzinárodného obchodu má Tanzánia dobré vzťahy so Svetovou bankou, od ktorej získava väčšinu zvýhodnených úverov. Štát tiež čerpá zvýhodnenú pôžičku od Medzinárodného menového fondu. Najvýznamnejšími obchodnými partnermi sú pre Tanzániu Spojené arabské emiráty, Čína a India. Aj keď objemy obchodu s Čínou pomaly klesajú, predsa len pretrváva závislosť na dovozoch čínskeho spotrebného tovaru. Čína aj naďalej v Tanzánii investuje a tá jej dodáva na oplátku hlavne ropu, meď a kobalt. Obchodné vzťahy s Indiou sú naopak na vzostupe, hlavne preto, že tanzánsky agroexport do Indie je oslobodený od platenia dovozných daní. Prezidentka Samia Hassan od svojho nástupu do funkcie v roku 2021 aktívne pristupuje k zlepšeniu investičného prostredia v krajine (Tanzanie – BusinessInfo, 2024).

3 HISTORICKO – POLITICKÝ VÝVOJ TANZÁNIE

3.1 Pravlasť ľudstva

Oblasť Veľkých afrických jazier možno zaradiť ku kolískam ľudstva. Boli tu nájdené doklady o evolúcii človeka, ktoré poukazujú na priamych predkov, hominidov, ktorí tu žili pred viac ako 5 miliónmi rokov (australopitékovia). Najznámejším antropologickým náleziskom je roklina Olduvai na planine Serengeti, v ktorej boli nájdené koncom päťdesiatych rokov prof. Leakeyom a jeho manželkou pozostatky predchodcov dnešného človeka (*Homo habilis*, 2 mil. rokov). Vo Východnej Afrike žil zjavne aj ďalší vyspelejší druh, *Homo erectus* (1,8 mil. rokov). Všeobecne sú prijímané teórie o postupnom rozšírení tohto druhu mimo Afriku, vrátane kontinentálnej Európy. V súčasnosti prevažujú názory, že najneskôr niekoľko tisíc rokov pred našim letopočtom prišlo k diferenciacii základných rasových a jazykových skupín. Za najstarších považujeme tzv. paleonegroidov (Sanovia v Južnej Afrike, Pygmejovia v Strednej Afrike ai.). Postupne ale vo veľkej časti subsaharskej Afriky prevážili v prvých storočiach nášho letopočtu negroidné kmene tzv. nigero konžskej skupiny, predkovia dnešných bantuských národností. Bantuská skupina sa začala deliť do väčších podskupín, ktoré migrovali rôznymi smermi v rámci kontinentu,

vrátane územia súčasnej Tanzánie. Dôležitým faktorom týchto presunov boli prírodné a klimatické podmienky (Dejmek, 2019).

3.2 Arabská a portugalská etapa

Od prvých storočí nášho letopočtu mali vplyv na predmetné územie obyvatelia Arabského polostrova, najmä z oblasti dnešného Ománu a to už v predislamskej epoche. Arabi obchodovali intenzívne v celom Indickom oceáne od východného pobrežia Afriky až po Indiu, postupne postupovali ďalej do juhovýchodnej Ázie a vzdialenej cisárskej Číny. V tomto procese posilňovania arabského (arabsko – perzského) kultúrno civilizačného vplyvu na území súčasnej Tanzánie mal dominantné postavenie ostrov Zanzibar. Obchodné osady založené na ostrovoch (Pemba, Komory) a blízkom pobreží sa stali centrami svahilskej kultúry – Mombasa v dnešnej Keni, Kilwa a pod. Dlhो zaznávaný názor o vplyve bantuskej (svahilskej) kultúry na rozvoj pobrežia Východnej Afriky od Somálskeho polostrova až po terajší Mozambik ešte v predarabskej a predislamskej epoche sa od polovice 20. storočia zmenil. Najpodstatnejším dokladom afrických koreňov toho civilizačného priestoru je jazyk – svahilčina, založená na východobantuských dialektoch, neskôr doplnených o arabské, perzské a hindské slová.

Koniec 15. storočia je v znamení príchodu Portugalcov do tejto oblasti (1498 Vasco da Gama). Ich ovládnutie východoafrického pobrežia a príľahlých ostrovov bolo súčasťou širšie koncipovaného plánu získania dominancie nielen v Indickom oceáne, ale aj v juhovýchodnej a východnej Ázii. Vplyv Portugalcov v regióne slabol v dôsledku politického vývoja v Európe. V súboji nad nimi víťazili Španieli, Holanďania aj Angličania. Z bývalého silného impéria ostali na začiatku 18. storočia v Indickom oceáne iba trosky (Dejmek, 2019). Z ich 200 ročnej nadvlády tu ostalo iba niekoľko zrúcanín pevností, zopár portugalských slov, ktoré prenikli do svahilčiny, pestovanie importovaných plodín (ananás, maniok, bataty) a býcie zápasy na ostrove Pemba. Novými „pánmi“ nad východoafrickým pobrežím dnešnej Tanzánie, Kene a Somálska sa stali ománski Arabi so základňou na ostrove Zanzibar. Ománski vládcovia sa snažili o čo najväčšie zisky monopolizáciou námorného obchodu medzi Východnou Afrikou a Indiou. Na začiatku 19. stor. sa vládcom Ománu stal imám Sajjid Saíd. Súčasťou moci z Arabského polostrova sa stal súčasný Zanzibar, časť ostrova Pemba a už vyššie uvedené mesto Kilwa. V roku 1836 si podrobil najväčšieho konkurenta, kenskú Mombasu a v roku 1840 preniesol svoje sídlo z Maskatu na Zanzibar.

Fenomén, ktorý nie je možné pri dôkladnej charakteristike predmetného regiónu vynechať, je otrokárstvo. Jeho počiatky siahajú hlboko do minulosti. Zúčastňovali sa ho Svahilci, Arabi, Peržania, Indovia, Portugalci. Až do konca 18. storočia ale nedosahovali také rozmery ako v oblasti Guinejského zálivu na tzv. „Pobreží otrokov“. Východoafrickí otroci sa využívali hlavne na domáce práce, v háremoch a v minimálnej miere v poľnohospodárstve alebo remeselnej výrobe. Situácia sa ale zmenila väčšou angažovanosťou Francúzska v oblasti. Export pracovnej sily smeroval do Ameriky, Indie, na Jávu ale hlavne na Maskarény. Začiatkom 19. storočia boli založené prvé klinčekové a aj iné plantáže na Zanzibare, Pembe a na príľahom

pobreží, čo vyvolalo ďalší dopyt po otrokoch. Vznikajú nové prepravné trasy smerujúce do vnútrozemia. Objavuje sa aj nový sortiment – slonovina, o ktorú je veľký záujem a na rozdiel od obchodovania s otrokmi je to už menej nebezpečný tovar vzhľadom k postupnému zákazu obchodovania s otrokmi (Klánský, 1969).

3.3 Nemecká a britská etapa

Afrika patrila ešte v polovici 19. storočia ku kontinentom, ktoré boli predovšetkým vo vnútrozemí málo preskúmané. Prenikali sem buď misionári, alebo ľudia dobrodružnejšieho ducha. Neskôr už boli v službách rôznych vedeckých alebo koloniálnych spoločností, ktoré prejavovali záujem o tieto územia. V oblasti dnešnej Tanzánie to boli predovšetkým Nemci (J. L. Krapf, J. Rebmann, J. J. Erhardt) a Briti (R. Burton, J. H. Speke, D. Livingstone, V. L. Cameron). Až do 80. rokov 19. storočia zostávala na východoafrickom pobreží, ako aj v celom Indickom oceáne najsilnejšou mocnosťou Veľká Británia, ktorá si svoju pozíciu upevnila viacerými zmluvami so zanzibarským sultánom a vďaka svojmu loďstvu, ktoré neustále prenasledovalo obchodníkov s otrokmi. Situácia sa začala meniť až zvýšenou angažovanosťou ďalších dvoch európskych veľmocí – Nemecka (rozhodujúci vplyv získali v budúcej Tanganike) a Francúzska (Madagaskar).

Kľúčovým konkurentom britských záujmov v regióne sa stáva zjednotené Nemecko, aj keď spočiatku sa od mnohých akcií „súkromných podnikov“ dištancoval aj sám Bismarck. V roku 1884 dorazil na východ Afriky Dr. Carl Peters, jeden zo zakladateľov Spoločnosti pre nemeckú kolonizáciu Afriky a uzatvoril zmluvy o protektoráte s náčelníkmi bantuských kmeňov, ktorí si nárokovali územia o rozlohe južného Nemecka. Po návrate do Berlína založil Deutsch-Ostafrikanische Gesellschaft s podporou cisára a silným ekonomickým zázemím monopolných skupín krajiny. V priebehu nasledujúcich rokov uzavreli Nemci a Briti niekoľko zmlúv a dohôd (1886, 1890) o rozdelení oblastí vplyvu medzi Berlínom a Londýnom. Strategicky významná bola najmä tzv. helgolandská zmluva z 1. augusta 1890, kedy prišlo k výmene ostrova Helgoland, ktorý obsadilo britské námorníctvo ešte počas napoleonských vojen za vzdanie sa nárokov Nemecka na Ugandu a za súhlas Veľkej Británie odkúpiť Nemeckom od zanzibarského sultána pobrežný pás siahajúci od Pangani k mysu Delgado. Od roku 1887 začali Nemci uplatňovať na svojom území, Nemeckej východnej Afrike koloniálny režim, ktorý si v priebehu nasledujúcich rokov vyžiadal tisíce obetí vo vzájomných konfliktoch medzi domorodcami a novými vládcami.

V Nemeckej východnej Afrike sa prejavil, podobne ako aj v iných kolóniách na rôznych kontinentoch a svetadieloch (britských, francúzskych, holandských, portugalských, španielskych), „európsky prvok“ v ekonomike (zavádzanie nových spôsobov hospodárenia a daní, nútené práce), administratíve (rozdelenie vnútrozemia na oblasti pod vojenskou správou), školstve (školy pre domorodé deti vyučujúce vo svahilčine), doprave a stavebníctve (železnice spájajúce pobrežie s vnútrozemím, moderný prístav v Dar es Salaame, nové budovy), archeológii (objavy kostier dinosaurov) apod. (Dejmeš, 2019).

Prvá svetová vojna, ktorá vypukla v Európe, postupne zasiahla aj do vývoja na ďalších kontinentoch a svetadieloch, Afriku nevynímajúc. Bolo len otázkou času, kedy sa do vojenských operácií zapojí aj Nemecká východná Afrika. Bola obklopená dŕžavami nepriateľských štátov a dohodových mocností – súčasná Keňa, Uganda, Zambia, Malawi (britské), Mozambik (portugalský), Demokratická republika Kongo (belgické). Boje prebiehali viac než tri roky. Vojenské operácie viedol generál Paul von Lettow-Vorbeck s výdatnou pomocou askariov, domorodých bojovníkov, ktorí slúžili v nemeckej koloniálnej armáde a vyznačovali sa dobrou morálkou a disciplínou. Generál spôsobil protivníkovi roky veľké problémy a jeho gerilová forma boja je ukážkou výbornej stratégie a taktiky. Keď sa po skončení vojny tento „Lev Afriky“ vrátil do Nemecka, bol privítaný ako jediný nemecký generál „veľkej vojny“, ktorý nebol nikdy porazený (Fogaš, 2014).

4 TANZÁNIA A MEDZINÁRODNÉ SPOLOČENSTVO

Po ukončení prvej svetovej vojny sa konala mierová konferencia v Paríži, kde bola podpísaná Versaillskej zmluvy (28. júna 1919) založená Spoločnosť národov (Bednár, 2020), medzinárodná medzivládna organizácia, ktorej hlavnou úlohou bolo udržanie svetového mieru, zabránenie vojnovým konfliktom, povojnová demilitarizácia.

4.1 Spoločnosť národov a mandátny systém

Spoločnosť národov zaviedla mandátny systém, ktorý spočíval v tom, že kolónie a územia, ktoré v dôsledku vojny prestali byť spravované suverénnymi štátmi a nedokázali si vládnuť sami, budú spravované štátmi, ktoré sú vďaka svojej geografickej polohe, svojim skúsenostiam a svojim prostriedkom schopné a ochotné prevziať zodpovednosť aj za správu a vývoj týchto území (článok 22 Paktu Spoločnosti národov). Mandátny systém sa riadil princípom neanektovania územia a správou tohto územia v prospech jeho pôvodného obyvateľstva a pre jeho rozvoj. Mandátne územia boli územia, ktoré boli spravované štátmi porazenými v prvej svetovej vojne a to Nemeckom alebo Osmanskou ríšou.

Spoločnosť národov rozhodla o úrovni kontroly nad každým mandátnym územím samostatne, všade bolo pre spravujúce štáty zakázané stavať opevnenia alebo budovať armádu na mandátnom území a mali povinnosť predkladať výročnú správu o území Stálej mandátnej komisii pri Spoločnosti národov. Mandáty boli rozdelené do troch skupín, pričom prvú skupinu tvorili územia kontrolované Osmanskou ríšou, druhá skupina pozostávala z území pod správou Nemecka a predpokladala sa vyššia úroveň kontroly zo strany povinnej moci a do tretej skupiny patrili juhozápadná Afrika a ostrovy v južnom Tichomorí. Tak sa Tanganika ako predchodca Tanzánie, ktorá bola súčasťou Nemeckej východnej Afriky, dostala po vzniku Spoločnosti národov pod mandátnu správu Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska (Teritórium Tanganika), ktorá trvala od 20. júla 1922 do 11. decembra 1946.

4.2 Organizácia Spojených národov a poručenský systém

Po skončení druhej svetovej vojny a vzniku Organizácie Spojených národov (OSN) vzniklo 11 poručenských území, ktoré boli nesamosprávne územia spravované systémom medzinárodného poručenia. Právny základ systému medzinárodného poručenia dala Charta OSN vo svojej kapitole XII (Vršanský, Valuch a Bednár, 2018), kde v čl. 77 stanovila, že poručenská sústava sa týka území, ktoré boli pod mandátnou správou Spoločnosti národov, území, ktoré môžu byť odlúčené od nepriateľských štátov v dôsledku druhej svetovej vojny a území dobrovoľne podrobených poručenskej sústave štátmi, ktoré sú zodpovedné za ich správu. Vo vzťahu ku každému poručenskému územiu bola uzavretá poručenská dohoda, ktorá stanovila podmienky, podľa ktorých bude toto územie spravované a taktiež vrchnosť (štát), ktorá bude vykonávať správu poručenského územia. Vznikla aj Poručenská rada (kapitola XIII Charty OSN), ako jeden z hlavných orgánov OSN, ktorej úlohou bolo prerokovávať a preskúmať správy o politickom, ekonomickom, sociálnom a vzdelávacom napredovaní národov poručenských území a skúmať petície z území, resp. vykonávať špeciálne misie na územiach (čl. 81 Charty OSN).

Vo vzťahu k Tanganike, ako jednému z mandátnych území bola uzavretá poručenská dohoda s Veľkou Britániou a Valné zhromaždenie OSN ju schválilo 13. decembra 1946. Na základe dohody medzi vládami Spojeného kráľovstva a Tanganiky o získaní nezávislosti Tanganiky, Valné zhromaždenie OSN schválilo ukončenie poručenskej dohody 21. apríla 1961 s dodatkom, že dohoda bude platná až do získania nezávislosti Tanganiky. Vzhľadom na to, že všetkých 11 poručenských území získalo postupne nezávislosť, činnosť Poručenskej rady bola pozastavená v roku 1994, keď získalo nezávislosť posledné z daných území, Palau.

4.3 Vznik Tanzánie

Tanganika ako aj Zanzibar boli britskými kolóniami, Tanganika získala nezávislosť 9. decembra 1961 a Zanzibar 10. decembra 1963 a oba štáty boli aj členmi OSN, Tanganika od 14. decembra 1961 a Zanzibar od 16. decembra 1963.

Tanzánia sa stala členom medzinárodného spoločenstva v roku 1964, potom ako sa 26. apríla tohto roku zlúčila Tanganika so Zanzibarom. Zjednotenie, zlúčenie, splynutie štátov nastáva v prípade, že pôvodné štáty, predchodcovia, zanikajú ako subjekty medzinárodného práva a na ich mieste vzniká nový spoločný jediný štát nástupca ako nový subjekt medzinárodného práva. Rok 2024 je teda 60. výročím vzniku Tanzánie a možno konštatovať, že patrí medzi najdlhšie trvajúce spojenia dvoch štátov v Afrike po získaní nezávislosti, na rozdiel napr. od spojenia Etiópie a Eritrey (1952 – 1962) do federácie či Senegalu a Gambie (1958 – 1963) do konfederácie.

Otázka členstva nového štátu v OSN sa riešila podobne ako v prípade Zjednotenej arabskej republiky, keď generálny tajomník OSN rozposlal nótu všetkým členským štátom, špecializovaným organizáciám a orgánom s oznámením o zjednotení Tanganiky a Zanzibaru. Žiaden z oslovených štátov resp. orgánov či organizácií nezaslal námietky a tak sa delegácie oboch republík spojili na zasadnutí Konferencie OSN pre obchod a rozvoj (UNCTAD) 27. mája 1964 (Final Act UNCTAD, 1964)

a následne prvýkrát vystúpili 1. novembra 1964 už ako jedna delegácia na zasadnutí Valného zhromaždenia v OSN bez akejkoľvek formálnej procedúry, pod novým názvom Tanzánijská zjednotená republika. Ako dátum vzniku členstva OSN sa uvádza 14. december 1961, t. j. deň, kedy sa členom OSN stala Tanganika. Tanzánia napr. platila do rozpočtu OSN tú istú výšku, ako Tanganika, a to 0,04 % HDP. Ostatné orgány OSN postupovali v tomto prípade rovnako, ako v prípade Zjednenej arabskej republiky, t. j. Tanzánia pokračovala v členstve Tanganiky, resp. Zanzibaru bez potreby ďalšej formálnej procedúry.

Podobne ako OSN postupovali aj špecializované agentúry a medzinárodné organizácie, ktoré v prípade, že oba pôvodné štáty boli ich členmi, za dátum vzniku členstva považovali dátum vzniku členstva toho štátu, ktorý sa stal členom danej organizácie skôr (napr. Medzinárodná organizácia pre civilné letectvo (ICAO), Medzinárodná námorná organizácia (IMO), Organizácia OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), Organizácia OSN pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO), Organizácia OSN pre priemyselný rozvoj (UNIDO) či Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) alebo Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO)). Preto pri Tanzánii a neskôr aj pri Jemene je skôr ako o zlúčení potrebné hovoriť o zjednotení (fúzii, *amalgamation*). Zlúčenie (*merge*) má za následok, že vzniká nový štát a vo vzťahu k členstvu v OSN hovoríme o sukcesii, čiže OSN by uvádzala ako vznik členstva nového štátu dátum zlúčenia pôvodných štátov a nie dátum vzniku štátu predchodcu, ktorému vzniklo členstvo v OSN skôr. Ale keďže pri Tanzánii i Jemene sa uvádza ako dátum vzniku členstva deň, kedy vzniklo členstvo pre štát predchodcu, navyše Jemenská republika sa automaticky stala členom Bezpečnostnej rady, čo je úplne nemysliteľné pri sukcesii, možno teda konštatovať, že v oboch prípadoch OSN vychádzala z teórie *substitúcie alebo continuity* členstva štátov predchodcov (Vršanský, Valuch a Bednár, 2018).

Rozdiel medzi oboma teóriami je v tom, že pri sukcesii novému štátu vyplývajú práva a záväzky z členstva až dňom vzniku štátu nástupcu, ale pri substitúcii členstva zjednotený štát pokračuje v členstve svojho predchodcu (svojich predchodcov) so všetkými právami a záväzkami a to odo dňa dosiahnutia členstva svojho predchodcu (Bühler, 2001).

4.4 Dekolonizácia, sukcesia štátov a Nyerereho doktrína

Po druhej svetovej vojne takmer sto kolónií a závislých území na celom svete postupne získalo nezávislosť, čo v medzinárodnom práve znamenalo, že sa medzinárodné spoločenstvo musí začať zaoberať aj otázkou sukcesie novovzniknutých štátov do práv a záväzkov štátov predchodcov. Prax novovzniknutých štátov nebola konzistentná, v medzinárodnom práve prevládali vo viacerých otázkach obyčajové normy a vo vzťahu k sukcesii štátov nebolo možné vyhlásiť jednoznačný súbor obyčajových noriem, ktoré by sa mali v takejto situácii aplikovať. Aj z tohto dôvodu sa od roku 1956 OSN začala intenzívnejšie zaoberať otázkou sukcesie do zmlúv, ktorých depozitárom je generálny tajomník. Viacero nových štátov, napr. Stredoafrická republika, Kongo, Pobrežie Slonoviny, Ghana, Malajzia, Maroko, Nigéria, Sierra Leone, Sýria, Zjednotená arabská republika a iné deklarovalo,

že sukcedovali do všetkých zmlúv, ktoré sa aplikovali na ich území zo strany štátu predchodcu ako aj do zmlúv, na ktoré boli upozornené. Ďalšie štáty, Kamerun, Belgické Kongo, Cyprus, Guinea, Madagaskar, Mali, Senegal, Tanganika, Togo, Tunisko, Dahomey – v súčasnosti Benin, deklarovali, že sa považujú za viazané len niektorými zmluvami, ktoré boli uzavreté štátom predchodcom a vykonávané na ich územiach.

Tanzánia najprv deklarovala, že bude viazaná platnými zmluvami svojich predchodcov, neskôr to doplnila o vyhlásenie, že bude viazaná všetkými mnohostrannými medzinárodnými zmluvami, ktorých depozitárom je generálny tajomník OSN a ktoré podpísala, ratifikovala alebo k nim pristúpila Tanganika (Lantajová, 2014). Tanzánia svojím prístupom prispela k rozvoju medzinárodného práva v otázkach sukcesie bývalých kolónií a závislých území vo vzťahu k zmluvám prostredníctvom Nyerereho doktríny odvodennej od tzv. doktríny čistého stola, ktorá spočívala v selektívnej sukcesii vo vzťahu k zmluvám uzavretých koloniálnou mocnosťou. Julius Nyerere bol antikoloniálnym aktivistom, prvým premiérom nezávislej Tanganiky ako aj prvým prezidentom zjednotenej Tanzánie, spoluzakladateľ Organizácie africkej jednoty, v súčasnosti Africká únia, stúpenec afrického socializmu.

Nyerere presadzoval, aby nové nezávislé štáty renegociovali medzinárodné zmluvy uzavreté počas kolonizácie. Tvrdil, že nový nezávislý štát by nemal byť viazaný záväzkami, ktoré boli prijaté v čase, keď nemal pozíciu suveréna v zmysle princípu zvrchovanej rovnosti. Na základe tejto doktríny štát nástupca urobí jednostranné vyhlásenie o dočasnom plnení všetkých platných bilaterálnych zmlúv štátu predchodcu na recipročnom základe (obdobie dvoch rokov) a to až do doby, keď štát nástupca zväži a rozhodne, ktoré zmluvy zostanú platné, ktoré sa opätovne dohodnú a ktorých platnosť skončí (Turack, 1984). V prípade mnohostranných zmlúv nie je stanovená žiadna pevná lehota na ich predbežné vykonávanie na základe reciprocity. Napriek tomu, že túto doktrínu voliteľného prístupu obyčajové právo pozná, Nyerere ju prispôbil modernej dobe. Postup stanovený v Nyerereho doktríne využili aj ďalšie novovzniknuté štáty ako napr. Uganda, Keňa, Malawi, Botswana, Lesotho i iné.

4.5 Zmluva o Níle

Príkladom využitia Nyererovej doktríny je postoj Tanganiky/Tanzánie a ďalších štátov k zmluvám o Níle. Níl je mnohonárodná rieka, ktorá má pre všetkých jedenásť pobrežných štátov (Demokratická republika Kongo, Tanzánia, Burundi, Rwanda, Uganda, Keňa, Etiópia, Eritrea, Južný Sudán, Sudán, Egypt) význam z hľadiska prínosu v ekonomike, poľnohospodárstve ako aj vodnom hospodárstve. V období medzi rokmi 1891 a 1925 Veľká Británia podpísala 5 medzinárodných zmlúv, ktoré sa týkali využitia vody rieky Níl (Okoth-Owiro, 2004). Následne bola formou výmeny diplomatických nót podpísaná Dohoda o vodách Nílu z roku 1929 (The Nile Waters Agreement, 1929) medzi Egyptom a Veľkou Britániou (zastupujúc Sudán a ďalšie britské kolónie – Ugandu, Keňu a Tanganiku/Tanzániu), ktorá je charakterizovaná ako najkontroverzejšia z medzinárodných zmlúv týkajúcich sa Nílu a ktorá stanovila dve podstatné pravidlá. Potvrdila, že Egypt má výhradné

vlastnícke práva k vodám rieky Níl na základe predchádzajúceho používania a zakotvila vlastnícke právo na právnu ochranu etablovaných vlastníckych práv Egypta.

Dohoda však neuložila žiadne povinnosti Egyptu voči iným pobrežným štátom, jej účelom bolo regulovať zavlažovacie opatrenia v povodí Nílu a zaručiť a uľahčiť zvýšenie objemu vody, ktorá sa dostáva do Egypta. Po získaní samostatnosti Sudánu (1956) bola v Káhire 8. novembra 1959 podpísaná Dohoda medzi Sudánom a Egyptom o plnom využití vôd Nílu (The Nile Waters Agreement, 1959). Egypt chcel vybudovať tzv. Vysokú asuánsku priehradu a potreboval opätovne prerokovať prerozdelenie prídelov vody. Obe strany súhlasili s vybudovaním viacerých stavieb na Níle (výstavba ktorých nebola podmienená súhlasom ostatných pobrežných štátov), ktoré im prinesú prospech a dohodli sa, že pri rokovaniach s ostatnými pobrežnými štátmi, ktoré sa budú týkať vôd Nílu, budú vystupovať jednotne a môžu vetovať akúkoľvek aktivitu týchto štátov na realizáciu vodných projektov na akýchkoľvek prítokoch rieky Níl. Ak uznajú nárok niektorého z pobrežných štátov na pridelenie množstva vody, to sa v rovnakom množstve odčíta od podielov oboch strán. Dohoda tak mala bilaterálny charakter a pobrežné štáty z horného toku rieky Níl neboli súčasťou tejto dohody. Egypt sa dokonca nebránil hroziť silou na obranu svojho práva na vody Nílu.

Keďže každý pobrežný štát má záujem o využívanie vôd Nílu, výnimkou nebola ani Tanganika, či neskôr Tanzánia. Aplikujúc Nyerereho doktrínu zaslala Tanganika v roku 1962 vládam Egyptu a Sudánu vyhlásenie, že dospela k záveru, že vody Nílu sú pre ňu dôležité a ustanovenia Dohody z roku 1929, ktoré sa majú vzťahovať na krajiny pod britskou správou, nie sú pre Tanganiku záväzné a nebude viazaná touto koloniálnou zmluvou. Toto stanovisko prebrala po zjednotení aj Tanzánia. Vzhľadom na neústupčivosť oboch strán, ostatné pobrežné štáty na základe populačného rastu, čoraz častejšie sa vyskytujúcich such a hladomoru koncom minulého storočia započali rokovania, ktorých cieľom bolo uzavretie Rámцovej dohody o spolupráci v povodí Nílu. Text obsahuje obyčajové zásady medzinárodného riečného práva, najmä princíp spravodlivého a rozumného využitia toku, povinnosť nespôsobovať výrazné škody a princíp ochrany ekosystému rieky. Zmluva ustanovuje aj udržateľný spôsob riadenia a rozvoja zdrojov rieky ako aj princíp bezpečnosti vody, ktorý spočíva v záväzku všetkých strán významne neovplyvňovať bezpečnosť vody iného pobrežného štátu.

Egypt ako aj Sudán odmietli akceptovať navrhované ustanovenia zmluvy a snažia sa o zachovanie *status quo*, ktoré stanovili vyššie uvedené zmluvy z roku 1929 a 1959. Dohoda bola aj napriek nesúhlasu Sudánu a Egyptu 14. mája 2010 otvorená na podpis, podpísali ju Etiópia, Rwanda, Tanzánia, Uganda, Keňa a Burundi, následne ju tieto krajiny, okrem Kene, ratifikovali a pristúpil k nej aj Južný Sudán a dohoda nadobudla platnosť 13. októbra 2024 (Nile Basin Initiative, 2024). Budúcnosť ukáže, aký vplyv budú mať ustanovenia tejto zmluvy na reguláciu zdrojov rieky a spoluprácu so Sudánom a Egyptom.

5 POSTAVENIE TANZÁNIE V MEDZINÁRODNOM SPOLOČENSTVE

Zahraničná politika štátu, ktorá ovplyvňuje jeho postavenie v medzinárodnom spoločenstve, je odrazom aj vnútornej politiky daného subjektu. Tanzánii po jej vzniku dominovali dve strany a to Africká národná únia Tanganiky a Strana Afro-Širazi (vládna strana v Zanzibare), ktoré sa v roku 1977 spojili do Revolučnej strany (Chama Cha Mapinduzi), pri zrode ktorej stál Július Nyerere. Táto strana je doteraz vládnuou stranou, je druhá najdlhšie vládnuca strana v Afrike, vyhrala ostatných šesť všeobecných volieb od roku 1995. Aj súčasná hlava štátu, prezidentka Samia Suluhu Hassan bola zvolená na kandidátke tejto strany. Strana bola pôvodne vnímaná ako autoritárska, určitá zmena nastala vďaka reformám prezidentky, ktoré sa týkali demokratizácie spoločnosti (zavedenie opatrení na zvýšenie slobody prejavu a slobody tlače, prepustenie politických väzňov, rokovania s opozíciou i iné), rozširovania infraštruktúry, globalizácie tanzánskej ekonomiky prostredníctvom zahraničných investorov a cestovného ruchu (výstavba železnice, vodnej elektrárne, vybudovanie prístupu k vode a elektrine pre vidiecke obyvateľstvo) ako aj obmedzenia šírenia pandémie COVID-19. Dáva prednosť skôr medzinárodnej spolupráci ako izolacionizmu svojho predchodcu. Snaží sa obnoviť reputáciu Tanzánie ako regionálneho lídra a spoľahlivého globálneho partnera.

Tanzánia bola v minulosti popredným hlasom Afriky na globálnej scéne, zástancom boja za oslobodenie kontinentu a to najmä vďaka uznaniu a postaveniu svojho prvého prezidenta Nyerereho. Jeho snaha o zavedenie afrického socializmu (*ujamaa*), podpora hnutí za oslobodenie Afriky ako aj politických utečencov, prerušenie diplomatických vzťahov s Veľkou Britániou v súvislosti s otázkou nezávislosti Rodézie, či politika neangažovanosti, znamenala vnímanie Tanzánie ako dôležitého regionálneho hráča. Po odstúpení Nyerereho z postu prezidenta, ale hlavne po ukončení studenej vojny, sa Tanzánia stiahla a zamerala na domácu politickú a ekonomickú liberalizáciu.

V roku 2001 bola prijatá stratégia „Nová zahraničná politika“, ktorá riadila zahraničné vzťahy Tanzánie v súlade s jej ekonomickými záujmami. Výrazná zmena nastala v období prezidenta Magufuliho, predchodcu súčasnej prezidentky, keď došlo k naštreniu vzťahov tak s OSN, Európskou úniou (EÚ) - (vyhostenie veľvyslanca EÚ, resp. predstaviteľov troch agentúr OSN), Medzinárodným menovým fondom (MMF) a Svetovou bankou, k poškodeniu obchodných vzťahov s Čínou a investičných vzťahov vďaka popieraniu existencie vírusu COVID-19 zo strany Magufuliho (Kell, Masabo a Feltes, 2024).

Na domácej ako aj medzinárodnej scéne došlo k ekonomickému a spoločensko-politickému posunu po smrti prezidenta Magufuliho, keď nová prezidentka prispela k zmene zahraničnej politiky Tanzánie, ktorá dáva do popredia udržateľnú ekonomickú diplomaciu. Tanzánia deklaruje, že jej zahraničná politika je postavená na princípoch ochrany suverenity, územnej celistvosti a politickej nezávislosti, ako aj slobody, spravodlivosti, ľudských práv a demokracie. Podporuje dobré susedské vzťahy, africkú jednotu a hlbšiu hospodársku spoluprácu, ako aj spoluprácu juh-juh

a mier a bezpečnosť vo svete. Tanzánia má strategickú polohu medzi východnou a južnou Afrikou a má veľké prírodné zdroje, vrátane nerastných surovín a pobrežného plynu, vyhýba sa vnútorným konfliktom a stáva sa tak dôležitým a stabilným prvkom v danom regióne. Cez územie Tanzánie vedie dôležitá dopravná tranzitná trasa. Je členom Východoafrického spoločenstva a Juhoafrického spoločenstva pre rozvoj.

V súčasnosti v Tanzánii úzko spolupracuje s vládou 23 agentúr OSN (napr. FAO, Medzinárodná organizácia práce (ILO), Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR), Program OSN pre životné prostredie (UNEP), Organizácia OSN pre rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien (UN WOMEN) i iné), ktorých cieľom je podpora dosiahnutia priorít národného rozvoja a cieľov trvalo udržateľného rozvoja. V roku 2007 sa Tanzánia ako jedna z ôsmich krajín rozhodla otestovať pilotný program „*Delivering as One*“, ktorého účelom je vyvinúť prístupy zvyšujúce súdržnosť a efektívnosť pôsobenia OSN v danej krajine a znížiť transakčné náklady pre hostiteľské krajiny. Tanzánia je nielen prijímateľom pomoci zo strany OSN, ale je aj veľkorysou krajinou, ktorá už prijala bezmála štvrt milióna utečencov najmä z Burundi a Demokratickej republiky Kongo a poskytuje im medzinárodnú ochranu a snaží sa hľadať trvalé riešenia ich situácie za výdatnej pomoci UNHCR. Nemožno opomenúť aj skutočnosť, že v Arushi sídlil Medzinárodný tribunál pre Rwandu, ktorý bol zriadený na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 955 z roku 1994 ako reakcia na genocídu v Rwande. Dôvodom ustanovenia tribunálu v Arushi bola skutočnosť, že Keňa a jej hlavné mesto odmietli byť sídlom tohto tribunálu ako aj skutočnosť, že Tanzánia mala vôľu poskytnúť zázemie tribunálu a Arusha predstavovala aj symboliku v tom, že práve v tomto meste sa pred rwandskou genocídou uskutočnil mierový proces, ktorý v konečnom dôsledku nemožno považovať za úspešný.

Prezidentka svojimi početnými zahraničnými cestami (za dva roky približne 50 ciest) podporuje novú zahraničnú politiku, chce zvýšiť počet zastupiteľských úradov v zahraničí zo súčasných 35 o ďalších 10, pričom v Tanzánii má 61 krajín svoje veľvyslanectva (z toho 13 štátov Európy). Tanzánia je súčasťou Stabilizačnej misie OSN v Konžskej demokratickej republike (MONUSCO), prezidentka podporila nasadenie ďalších 300 vojakov v nepokojnom severnom regióne Mozambiku, snaží sa aj o obnovenie pozície sprostredkovateľa v regionálnych konfliktoch. Prvoradým cieľom Tanzánie je však realizácia kapitálovo náročných projektov, na ktoré je potrebné prilákať a udržať zahraničné investície. V rámci spolupráce juh – juh vo vzťahu k regiónu Tanzánie medzi najaktívnejšie štáty patria Čína a India, ktorých záujem je tak v oblasti politickej ako aj hospodárskej. Nemožno opomenúť ani vzťahy Tanzánie s Egyptom, ktoré sú dôležité aj vo vzťahu k situácii s riekou Níl (Kell, Masabo a Feltes, 2024).

6 Tanzánia a Slovensko/Československo

Československo (ČSR) pomáhalo pri získavaní nezávislosti viacerým štátom, medzi ktoré môžeme zaradiť aj Tanganiku o čom svedčí aj vyslanie vládnej delegácie na oslavy vyhlásenia nezávislosti Tanganiky. Československo s ňou nadviazalo diplomatické styky na úrovni veľvyslanectiev 12. decembra 1961. Veľvyslanectvo ČSR so sídlom vo vtedajšom hlavnom meste Dar es Salaam začalo svoju činnosť 28. septembra 1962. ČSR nadviazalo diplomatické styky aj so Zanzibarom, a to 25. februára 1964. Následne po zjednotení Tanganiky a Zanzibaru ČSR nadviazala diplomatické styky aj s Tanzániou, pričom za deň nadviazania diplomatických stykov sa považuje 12. december 1961 (Petruf, 2007). Tanzánia otvorila svoje veľvyslanectvo v Prahe až neskôr, pričom prvý veľvyslanec Zjednotenej republiky Tanzánie odovzdal poverovacie listiny do rúk prezidenta ČSR 31. augusta 1966 (Petruf, 2007).

Vzťahy medzi oboma krajinami nadobudli väčší rozsah najmä v 60. rokoch minulého storočia, nakoľko mali k sebe blízko aj vďaka politickej orientácii, keďže tak v ČSR ako aj v Tanzánii boli socialisticky orientované vlády. Navzájom sa uskutočnili návštevy viacerých ministrov, boli podpísané viaceré dohody o spolupráci v oblasti obchodu, kultúry (19. december 1967) či o hospodárskej spolupráci (2. apríla 1975). ČSR poskytla štipendia študentom z Tanganiky, v roku 1964 odsúhlasila aj vojenskú pomoc dodávkami zbraní (Jando, 2022). V roku 1976 činil obchodný obrat Československej socialistickej republiky (ČSSR) s Tanzániou približne pätinu z hospodárskej výmeny medzi Radou vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP) a Tanzániou (Jando, 2022). Pokles vzájomného obchodu bol spôsobený najmä nezáujmom našich podnikov o výrobky z Tanzánie, ale aj jej hospodárskou situáciou. Oživenie nastalo po vzájomných návštevách ministrov zahraničného obchodu ako aj návšteve nášho ministra zahraničia Bohuslava Chňoupka v Tanzánii v roku 1984 a ministra zahraničných vecí Tanzánie v Prahe v roku 1986 (Petruf, 2007). Tanzánia hľadala v socialistických krajinách alternatívu k dovtedajšej výhradnej hospodárskej závislosti na vyspelých kapitalistických krajinách (Jando, 2022). Po nežnej revolúcii nastala stagnácia vzájomných vzťahov, po rozdelení ČSFR pripadla ambasáda v Tanzánii českej strane, ktorá nakoniec veľvyslanectvo koncom roka 1993 zatvorila.

V súčasnosti Tanzánia teritoriálne pokrýva územie tak Česka ako aj Slovenska zo svojho veľvyslanectva v Berlíne a naše oba štáty zo svojich veľvyslanectiev v Keni. Ale ako sme už v úvode písali, vláda SR rozhodla o otvorení veľvyslanectva v Tanzánii. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR vidí odbytové možnosti Slovenska v Tanzánii tradične v oblasti poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu, energetiky a stavebníctva (Ekonomická informácia o teritóriu, 2024), no nezanedbateľné môžu byť aj dodávky špeciálnej techniky. Zriadenie veľvyslanectva môže priniesť želané výsledky v obchodnej bilancii, určite však pomôže našim občanom v prípade potreby konzulárnej pomoci.

7 ZÁVER

Tanzánia je krajina, ktorá patrí od polovice 90. rokov 20. storočia k významným destináciám navštevovaným aj slovenskými ekonomicky solventnejšími klientmi. Sú na to racionálne predpoklady. Výnimočné prírodné pomery – najvyšší masív čierneho kontinentu Kilimandžáro (5 895 m n. m.), najväčšie sladkovodné jazero Afriky (Viktóriino jazero) a pramenná oblasť najdlhšej rieky sveta (Níl) spolu s unikátnymi národnými parkami (Serengeti) a prírodnými rezerváciami, tvoriacimi približne 38 % rozlohy zjednotenej krajiny sú fenomény, ktoré predurčujú k návšteve tohto východoafrického štátu. V 21. storočí získava veľkú popularitu medzi slovenskými klientmi prímorský cestovný ruch. Atraktívne sú najmä pláže a veľmi dobre vybavené prímorské centrá na ostrove Zanzibar. Kombinácia pobyt pri mori na ostrove Zanzibar s návštevou národného parku v kontinentálnej časti Tanzánie je v súčasnosti veľmi atraktívna pre turistov z Európy. Etnická pestrosť a bezpečnosť sú ďalšími ukazovateľmi, kvôli ktorým sem turisti prichádzajú.

Tanzánia po svojom vzniku zaujala pevne svoje miesto v medzinárodnom spoločenstve, stala sa členským štátom tak univerzálnej Organizácie Spojených národov, ako aj ďalších organizácií nevynímajúc regionálnu organizáciu Africká únia. Vzhľadom na svoj vývoj, keď bola tak mandátnym ako aj poručenským územím, ovplyvnila po získaní svojej nezávislosti prostredníctvom svojho prezidenta Juliusa Nyerereho a jeho doktríny medzinárodné právo v otázke sukcesie štátov do medzinárodných zmlúv, keď odmietla automaticky akceptovať platnosť zmlúv uzavretých v období pred svojou nezávislosťou a vyhradila si určitý čas na posúdenie vhodnosti a prospechu týchto zmlúv pre svoj nový nezávislý štát pred konečným rozhodnutím. Nyerere bol spoluzakladateľ predchodkyne Africkej únie, jeho doktrína bola použitá napr. aj vo vzťahu k zmluvám o Níle z roku 1929 a 1959, ktorých ustanovenia boli a stále sú (vzhľadom na aktuálne klimatické zmeny, populačný rast a hladomor) pre Tanzániu a ostatné pobrežné štáty okrem Sudánu a Egypta neprijateľné. Svojim postojom a aktivitou pri iniciovaní a rokovaní o novej Rámцovej dohode o spolupráci v povodí Nílu, ktorá nadobudla platnosť v októbri 2024 sa snaží aj o ovplyvnenie regionálnej spolupráce.

Bilaterálne vzťahy medzi Slovenskom, resp. Československom a Tanzániou charakterizuje obdobie počiatočného nárastu vzájomnej spolupráce po nadviazaní diplomatických stykov ešte v rámci Československa, ale aj jeho poklesu, ktorý nastal po roku 1989 aj vzhľadom na zmenu spoločenských pomerov na oboch stranách. Možno aj z dôvodu, že Slovensko po svojom vzniku v roku 1993 doteraz neotvorilo svoju ambasádu v Tanzánii a Tanzánia následne zrušila svoju ambasádu v Prahe a pokrýva Slovensko zo svojho zastúpenia v Berlíne, mali vzájomné vzťahy minimálnu intenzitu a v súčasnosti sa slovenská strana pokúša o zmenu k lepšiemu. Predpokladom je, že priamym pôsobením nášho veľvyslanectva v Tanzánii nastane obrat vo vzájomných stykoch nielen v obchodnej spolupráci, ale aj v iných oblastiach spoločenského života. Konzulárne oddelenie veľvyslanectva môže byť zas nápomocné našim turistom navštevujúcim tento región, ktorých počet rastie.

Pod'akovanie

Autori príspevku vyjadrujú vďaku za vytvorenie mapy doc. RNDr. Štefanovi Kocovi, PhD., Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove.

Literatúra

- BEDNÁR, D. 2020. (polo)Zabudnutý garant medzinárodnej bezpečnosti? In *COMENIUS od-borný blog*. [online] [cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <<https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/01/21/polozabudnuty-garant-medzinarodnej-bezpecnosti/>>
- BÜHLER, K. G. 2001. *State succession and Membership in International Organizations*. Brill/Martinus Nijhoff Publishers.
- DEJMEK, J. 2019. *Tanzanie. Stručná historie států*. Praha, Libri.
- Earthdata, 2024. *Earthdata*. [online] [cit. 2024-09-11]. Dostupné na: <<https://www.earthdata.nasa.gov/>>
- Ekonomická informácia o teritóriu, 2024. *Ekonomická informácia o teritóriu, Tanzánijská zjednotená republika, MZVEZ SR* [online] [cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/tanzania>>
- Final Act UNCTAD, 1964. [online] [cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <https://unctad.org/system/files/official-document/econf46d141vol1_en.pdf>
- FOGAŠ, A. 2014. Boj o Afriku. Generál Paul von Lettow – Vorbeck a nemecké vojenské operácie vo východnej Afrike. *Historická revue*, 7, 42-47.
- JANDO, M. 2022. *Hospodárske vzťahy socialistického Československa s krajinami Východnej Afriky*. Nepublikovaná diplomová práca, Brno, Masarykova univerzita. [online] [cit. 2024-10-10]. Dostupné na: <https://is.muni.cz/th/jbx7q/Matej_DP.pdf>
- KELL, F., MASABO, A., FELTES, T. 2024. Reviving Tanzania's regional leadership and global engagement. *Chatham House, The Royal Institute of International Affairs*. [online] [cit. 2024-11-18]. Dostupné na: <<https://www.chathamhouse.org/2024/04/reviving-tanzanias-regional-leadership-and-global-engagement/about-authors>>
- KLÁNSKÝ, J. 1969. *Tanzanie*. Praha, Svoboda.
- KLÍMA, J. 2012. *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha, Lidové noviny.
- LANTAJOVÁ, D. 2014. *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. 1. vyd., Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku - Towarzystwo Słowaków w Polsce.
- MAJER, J. 1971. Tanzánie. In Kuský, J., Málek, R., Vrána, O. (eds.) *Zeměpis světa*. Praha, Orbis.
- Natural Earth, 2024. *Natural Earth Data*. [online] [cit. 2024-09-11]. Dostupné na: <[Natural Earth.https://www.naturalearthdata.com/](https://www.naturalearthdata.com/)>
- Nile Basin Initiative, 2024. *Nile Basin Initiative*. [online] [cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <<https://nilebasin.org>>
- OKOTH-OWIRO, A. 2004. The Nile treaty: state succession and international treaty commitments, a case study of the Nile water treaties. *Occasional papers. East Africa*, 9. [online] [cit. 2024-10-10]. Dostupné na: <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=03f3b3a7-47bc-a01d-0e28-300afddd3939&groupId=252038>
- PETRUF, P. 2007. *Československá zahraničná politika 1945 – 1992 (vybrané udalosti a fakty v dátumoch)*. Prodama, s.r.o., Bratislava. [online] [cit. 2024-10-11]. Dostupné na: <https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/petruf_ceskoslovenska_zahranicna_politika.pdf>
- Tanzanie – BusinessInfo, 2024. *Tanzanie – BusinessInfo*. [online] [cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <<https://www.businessinfo.cz/navody/tanzanie-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>>

- The Nile Waters Agreement, 1929. *Exchange of Notes between Her Majesty's Government in the United Kingdom and the Egyptian Government on the Use of Waters of the Nile for Irrigation, signed at Cairo, 7 May 1929*. [online] [cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <https://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/Egypt_UK_Nile_Agreement-1929.htmlh>
- The Nile Waters Agreement, 1959. *Agreement between the Republic of the Sudan and the United Arab Republic for the full utilization of the Nile waters*, Cairo, 8 November 1959. UNTS, 1963, No. 6519 [online] [cit. 2024-10-13] Dostupné na: <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20453/volume-453-I-6519-English.pdf>>
- TOLMÁČI, L., GURŇÁK, D., TOLMÁČI, A. 2021. Východná Afrika. In Gurňák, D. a kol. *Geografia Afriky*. Bratislava, Univerzita Komenského.
- TURACK, D. C. 1984. International Law and the New States of Africa, by Yilma Makonnen, *Maryland Journal of International Law*, 8, 2, 303-305. [online] [cit. 2024-10-12]. Dostupné na: <<http://digitalcommons.law.umaryland.edu/mjil/vol8/iss2/7>>
- World Factbook, 2023. *Tanzania – The World Factbook*. [online] [cit. cit. 2024-10-13]. Dostupné na: <<https://www.cia.gov/the-world-factbook/about/archives/2023/countries/tanzania>>
- VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J., BEDNÁR, D. 2018. *Dokumenty k štúdiu medzinárodného práva verejného, I. časť*. Bratislava, Wolters Kluwer SR, s. r. o.
- ZUBRICZKÝ, G. 2009. Tanzánia. In Zubriczký, G. (ed.) *Geografia štátov sveta*. Bratislava, Mapa Slovakia.

The position of Tanzania within the international community in the context of its political-geographical development

Summary

Tanzania is a federal state consisting of mainland Tanzania (99% of the area and approximately 99% of the population) and maritime Zanzibar. It is part of the East Africa macro-region. Together with Kenya and Uganda, it belongs to the core territory of this macro-region. Tanzania has an area of 947,300 km² and a population of 65,642,682. Among the countries of East Africa, it ranks second in both indicators behind Ethiopia (1,104,300 km², 116,462,712 inhabitants). In terms of population, it is ranked 5th in Africa and 24th in the world (2023) with the prospect of moving to higher positions with a view to 2030 (World Factbook 2023).

After its creation, Tanzania acquired a firm position in the international community, becoming a member state of the United Nations and other organizations, including the African Union as the regional organization. Due to its development both as a mandate and as a trusteeship territory, after gaining its independence, through its president Julius Nyerere and his doctrine, it influenced international law on the issue of the succession of states to international treaties by refusing to automatically accept the validity of such treaties concluded in the period before its independence. In this respect it reserved some time to assess the suitability and the benefit of these treaties to Tanzania as newly independent state before making a final decision. Nyerere was a co-founder of the predecessor of the African Union. His doctrine was also used in other cases e.g. in relation to the Nile Treaties of 1929 and 1959, the provisions of which were and still are (in view of the current climate change, population growth and famine) deemed unacceptable to Tanzania and other riparian states except Sudan and Egypt. With its attitude and activity in initiating and negotiating the new Framework Agreement on Cooperation in the Nile Basin, which entered into force in October 2024, Tanzania is also trying to influence regional cooperation.

Tanzania is a country that, since the mid-nineties, has been one of the important destinations visited by the more economically solvent clients. There are rational prerequisites for this. Exceptional natural conditions,- the highest massif of the black continent, Kilimanjaro (5,895 m above sea level), the largest freshwater lake in Africa (Lake Victoria) and the source area of the world's longest river (Nile), together with unique national parks (Serengeti) and nature reserves, making up approximately 38% of the area of the united country are factors that predetermine a visit to this East African state. In the 21st century, seaside tourism is gaining great popularity among clients. The beaches and very well-equipped seaside centers on the island of Zanzibar are especially attractive. The combination of a stay by the sea on the island of Zanzibar with a visit to a national park in the continental part of Tanzania is currently very attractive for tourists from Europe. Ethnic diversity and safety are other indicators for which tourists come here.

Bilateral relations between Slovakia, or Czechoslovakia and Tanzania have been characterized by a period of initial increase in mutual cooperation after the establishment of diplomatic relations, followed by its decline, which occurred due to changes in the social conditions on both sides. Perhaps due to the fact that Slovakia did not open its embassy in Tanzania after its creation in 1993, and that Tanzania subsequently canceled its embassy in Prague and covers Slovakia from its representation in Berlin, mutual relations reached minimal intensity. Currently the Slovak side is trying to change for the better. The assumption is that the establishment of our embassy in that country would lead to a change in mutual relations, not only in business cooperation, but also in other areas of social life. The consular department of the embassy could also be helpful to our tourists visiting this region, whose number is growing.